

Landsmåls- och Folkminnesarkivet
Uppsala

M 199

Tjänste

Kopia från Institutet för språk och folkminnen, Frågelista M199

TRADITIONER OM DÖD OCH BEGRAVNING:

TRO OCH FÖRESTÄLLNINGAR OM DÖDEN OCH DE DÖDA.

Ödestro om livstid och död.

Finnas föreställningar om att människans livstid är tillmätt och dödsstunden på förhand bestämd? T.ex. att den som är förutbestämd att drunkna, han drunknar hur lite vatten det än är.

Var den uppfattningen rådande, att det ej lönade sig att anlita läkare vid sjukdom, eftersom dödsstunden i alla fall var förutbestämd?

Trodde man att om någon ej levde tills "hennes tid var ute" t.ex. blev dräpt, så måste hon "gå igen" så många år som det var bestämt att hon annars egentligen skulle ha levat?

Känner Ni till sägnen om rösten ur sjöns djup: "Timmen är inne men karlen är inte här", varpå en ryttare kommer i full fart, kastar sig i sjön och drunknar?

Talade man om att vissa människor hade s.k. fegmärken, d.v.s. voro födda med vissa märken som förutsade ett speciellt dödsätt? T.ex. den som har sammanvuxna ögonbryn, skall drunkna, likaså den som sover framstupa och den som sover med öppna ögon; den som har två virvlar i nacken, skall dö en våldsam död o.s.v.

Dödstro, själs- och dödsrikesföreställningar.

Finnas föreställningar om kroppens fortsatta liv efter döden (i graven eller annorstädes)?

Finnas föreställningar om den dödes själ? När lämnar själen kroppen och hur? Tänkes den i form av något litet djur (orm, råtta) eller tänkes själen sitta i blodet, andedräkten, hjärtat, skuggan?

Finnas föreställningar om ett dödsrike? Var är det beläget (under jorden, på andra sidan något stort vatten). Finnas förbindelser mellan detta dödsrike och människorna?

Salig och osalig död.

Finnas föreställningar om att de efterlevande kunna se, om den döde blir salig eller osalig efter döden? (tung likskjuts, svår döds-kamp, klockringningen, dov eller klingande, den dödes anletsdrag, milda eller förvridna, skator och kråkor eller duvor vid begravningen, nässlor och tistlar på graven o.s.v.)

Hurudan död ansågs barnsängskvinnor få? Odöpta barn?

De dödas villkor.

Iakttog man vissa regler i sitt uppträdande en tid efter dödsfallet och begravningen, på det att den döde skulle få ro i graven (ej gråta, ej tala illa om den döde, ej kasta ved eller annat hårt i golvet, ej tala högt och bullersamt)?

Kunde man på något sätt se att den döde ej hade ro i sin grav. T.ex. av sprickor i gravkullen? Vilka ansågos ej kunna få ro i graven?

Ansågos alla döda "gå igen", t.ex. för att uppsöka sitt hem och sina släktingar? När gjorde de så? Speciellt julnatten? Varför? Hur uppträdde de? I vanliga kläder eller svepning, osynliga?

Finnas sägner om att man hört röster under jorden i kyrkogården? T.ex. "jorden är kall och tung, det veta välan vi, men när domedag blir, det veta välan ni" eller "få äro saliga"? Andra liknande?

Förhållande mellan levande och döda.

Anses de döda på något sätt kunna straffa de levande, om dessa ej hålla sina löften till de döda eller uppföra sig på rätt sätt emot dem, t.ex. med sjukdomar, olyckor, buller, likluk m.m.?

Ansågos fåglar vara budbärare mellan levande och döda? På vilket sätt?

Brukade man offra till de döda (pengar på graven)? Varför?

Finns det berättelser om att de döda hjälpt levande, t.ex. genom att trösta i sorg eller genom att varna för faror?

Kunna de levande hjälpa de döda, så att de få ro i graven och ej behöva "gå igen"? Hur? Finnas sägner om präster, som gått till kyrkogården för att läsa gengångare till ro? Berätta liknande sägner?

Hur skyddade man sig för gengångare och hur sökte man undvika att stöta ihop med sådana? T.ex. genom att ej vara på fastande mage, ej gå mitt på vägen, ej vara ute mellan 12 och 1 på natten, genom att lägga stål eller eld vid ingångar, läsa Fader Vår, spotta för sig, så linfrö, göra kors i luften m.m.?